М. Ю. Разінькова,
к. е. н., доцент, факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин,
кафедра міжнародних економічних відносин, регіональних студій та туризму,
Університет митної справи і фінансів
ORCID ID: .0000-0002-1590-7428

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.3.32

МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ І ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

М. Razinkova,
PhD in Economics, Docent, Faculty of Economics, Business and International Relations, Department
of International Economic Studies, Regional Studios and Tourism, University of Customs and Finance

INTERNATIONAL TOURISM AND ITS IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL ECONOMY

Початок третього тисячоліття ознаменувався становленням туристичної галузі як потужної високорентабельної індустрії, виду економічної діяльності, соціокультурного феномену, в якому тісно переплітаються економічні та соціальні інтереси суспільства, підприємств та споживачів. В умовах сьогодення туристична галузь виступає рушійним соціально-економічним та політичним чинником, який визначає економіку та політику багатьох регіонів та країн світу. В окремих країнах, цей напрям став ключовою галуззю економіки, що таож сформувало залежність економічного розвитку від міжнародного туризму. Відтак необхідним виступає детальне вивчення взаємовпливу міжнародного туризму на розвиток міжнародної економіки. Враховуючи вищевикладене, наукова стаття визначає сутність міжнародного туризму, його значення в економіці країн світу. Окрім того, досліджує ступінь вивчення окресленої тематики вітчизняними та зарубіжними науковцями. Продовжуючи окреслену лінію дослідження, нами проведено визначення стану сучасного ринку міжнародного туризму, зазначено фактори впливу на його розвиток.

Керуючись статистичними даними, наведеними на сайті International Tourism Highlights визначено темпи зростання ВВП та доходів від туризму. Окрім того, проведено порівняльну градацію країн за кількістю прибуттів туристів за 2016—2018 роки поруч із дослідженням градації країн за обсягами доходів від туризму за аналогічний період. Наступним етапом проведеного дослідження виступає аналіз країн за Індексом туристичної конкурентоспроможності, який розробляється Всесвітнім економічним форумом. Для забезпечення всебічного розуміння розрахованого показника, нами проведено визначення складових елементів цього індексу із виділенням 4 ключових підсистем.

Як завершальний етап розгляду тематики статті, нами проведено огляд стану міжнародного туризму на кінець 2018 року, а також досліджено прогноз розвитку туристичної сфери на найближчу перспективу, паралельно із окресленням зміни пріоритетних туристичних напрямків.

The beginning of the third millennium was marked by the emergence of the tourism industry, as a powerful highly profitable industry, a type of economic activity, a social and cultural phenomenon in which the economic and social interests of society, businesses and consumers are closely intertwined. In today's context, the tourism industry is a driving socio-economic and political factor that determines the economics and policies of many regions and countries in the world. In some countries, this area has become a key sector of the economy, which in turn has shaped the dependence of economic development on international tourism. Therefore, a detailed study of the implications of international tourism for the development of the international economy is needed. Given the above, the scientific article determines the essence of international tourism, its importance in the economy of the countries of the world. In addition, he researches the degree of study of outlined topics by domestic and foreign scholars. Continuing the line of research, we have determined the state of the current market of the international tourism market, and identified the factors which are influencing on its development.

Based on the statistics provided on the International Tourism Highlights website, we determined GDP and tourism revenue growth rates. In addition, was conducted a comparative graduation of countries by the number of tourist arrivals for 2016–2018, along with a study of the graduation of countries by the volume of tourism income for the same period. The next stage of the study is the analysis of countries according to the Travel and Tourism Competitiveness Index, which is being developed by the World Economic Forum. To provide a comprehensive understanding of the calculated indicator, we have determined the constituent elements of this index with the identification of 4 key subsystems.

As a final stage of the article, we conducted an overview of the state of international tourism at the end of 2018, and also examined the forecast of tourism development in the near future, in parallel with outlining the change of priority tourist destinations.

Ключові слова: міжнародний туризм, міжнародна економіка, ВВП, Індекс конкурентоспроможності, прибуття, доходи, прогноз.

Key words: international tourism, international economy, GDP, Tourism Competitiveness Index, arrivals, revenues, forecast.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ВАЖЛИВИМИ АКТУАЛЬНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Реалії сьогодення показують, що з кожним роком об'єм міжнародного туристичного потоку невинно зростає, відкриваються нові напрямки та види туристичних продуктів, цим самим залучаючи все більше суб'єктів господарювання певної країни до забезпечення відповідного рівня надання туристичних послуг. Це відбивається у створенні нових робочих місць, цим самим збільшуючи внесок до ВВП країни-рецепієнта туристів. З огляду на це, очевидним стає той факт, що сфера міжнародного туризму стає одним із рушійних чинників, від якого залежить зростання економіки, забезпечення позитивного іміджу країни у світовій спільноті, зростання конкурентоздатності на світовому ринку, а також покращення добробуту населення. Поруч із цим розвиток сфери туризму позитивно впливає на піднесення у тих секторах економіки, які відіграють важливу роль у формуванні та підтримці інфраструктури туризму. Зокрема такими секторами є готельно-ресторанне господарство, харчова промисловість, транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, інформаційно-комунікаційна сфера, виробництво широкого спектру непродовольчих товарів та ін. Цікавим є той факт, що існують країни, для яких галузь туризму є ключовим або навіть єдиним джерелом створення доходу, джерелом валютних надходжень та основним компонентом соціально-економічного розвитку. Усі ці чинники зумовлюють актуальність обраної тематики дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням висвітлення сучасних тенденцій функціонування міжнародного туризму, його ролі у розвитку світової економіки, наявним проблемам та чинникам розвитку туризму в світовому масштабі здійснювалось багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Зокрема серед зарубіжних науковців особливої уваги заслуговують праці Батир Мірбабаєв, Андреаса Фрайтага, Крістофа Ветце, Гевіна Еклса, Ірена Ательджевич, Іветт

Резинджер, Симона Мілна, та інших [3–6]. Серед вітчизняних вчених, питанням міжнародного туризму приділяли увагу І. Бураківський, Т. Циганкова, А. Філіпенко, Т. Ткаченко, В. Квартальнова, Н. Даниленко, В. Козик, А. Мазаракі, Ю. Макогон, В. Мочерний, Т. Боджидарник та ін. [1]. Проте, незважаючи на наявні здобутки, сучасні тенденції стрімкого поширення ролі туризму в економіці країн світу формують необхідність додаткового дослідження зазначеної тематики.

МЕТА СТАТТІ

Метою дослідження є проведення вивчення категорії міжнародного туризму з позиції його впливу на розвиток міжнародної економіки, із аналізом сучасних тенденцій його розвитку, як основи для формування обґрунтованих висновків.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Особливістю сьогоденного світового ринку є те, що за останні 30 років роль туристичних послуг при формуванні ВВП здебільшого розвинутих країн істотно зросла. Стрімкий прогресуючий розвиток сфери туристичних послуг забезпечувався завдяки формуванню крупного туристичного комплексу, а саме: функціонування діючих систематичних транскордонних маршрутів, організовані міжнародні готельні ланцюги, що спричинило потребу вивчення ринку туристичних послуг, а це також викликало зосередженість на споживацьких перевагах в області дослідження. Справді, туристичні маршрути простягаються по всьому світу. Завдяки оптимістичним сценаріям прогресування світового туризму виникли державні, обласні програми по просуванню туристичних послуг, які передбачають збільшення кількості готелів, туристичних перевезень, розважального комплексу і пунктів соціального харчування для повного забезпечення потреб клієнтів.

Статистичні дані, які відображають стан розвитку туристичної галузі певної країни публікуються в популярному щорічному статистичному збірнику UNWTO "Tourism Highlights" [8; 9], де наводиться інформація про туризм в 204-х країнах. Повнота відображення да-

них забезпечується тим, що на кожну країну-члена Міжнародної організації з туризму накладено зобов'язання регулярно надавати статистичні відомості показників у сфері туризму, відповідно до визначених вимог.

Коли говорять про міжнародний туризм, мають на увазі в'їзний та виїзний туризм, тобто діяльність відвідувачів, які постійно проживають на території даної країни або за її межами, в ході проведення внутрішніх або транскордонних туристських поїздок, а також діяльність відвідувачів, які не проживають у межах даної країни, під час виїзних туристських поїздок. Згідно з даними звіту про конкурентоспроможність туризму та подорожей за 2019 рік (The Travel and Tourism Competitiveness report 2019) на міжнародний туризм припадає близько 12% світового ВВП, 13% витрат споживачів, 260 мільйонів працюючих. Таким чином, можна впевнено стверджувати, що туристична галузь є однією із галузей світової економіки, яка надзвичайно динамічно розвивається [7].

Зазначимо, що на розвиток сфери туризму мають вплив ряд факторів (рис. 1) [1].

З метою здійснення поглибленого аналізу сучасного стану туристичної галузі в структурі економіки країн світу проведемо дослідження наступних показників. Передусім варто зазначити, що згідно даних, наведених на сайті International Tourism Highlights за 2019 рік, загальна сума витрат туристів на оплату подорожей та транспорту зросла на 4% порівняно з попереднім роком і склала 1,7 трільйон доларів [9]. Водночас відзначається, що протягом останніх років, темпи зростання доходів у сфері туризму були вищими, ніж темпи зростання національних економік світових країн. Наочне відображення ситуації отримуємо з рисунка 2.

Важливою складовою відображення впливу міжнародного туризму на світову економіку є дослідження найбільш відвідуваних країн світу за кількістю прибуттів (табл. 1) [8; 9].

Таким чином, аналізуючи дані, наведені в таблиці, можемо дійти висновку, що протягом досліджуваного періоду кількість відвідувань зазначених країн постійно зростала. Так, лідируючі позиції протягом 2016—2018 рр. займала Франція. Друге місце ділили між собою Іспанія та США, водночас приріст туристів у 2017 році порівняно з 2016 роком у Іспанії був вищим, ніж у 2018 році, а приріст туристичного потоку у США зростав стабільними темпами протягом всього періоду дослідження. У 2018 році зміцнили свої позиції Китай та Італія, значно зросли подорожі до Туреччини та Мексики. Поступово збільшується кількість подорожей до Німеччини та Таїланду.

З метою забезпечення повноти відображення тематики дослідження, проаналізуємо рейтинг країн за обсягом доходів, отриманих від туристичної галузі протягом 2016—2018 рр. (табл. 2) [8; 9].

Рис. 1. Фактори впливу на розвиток туризму

Джерело: власна розробка автора на основі [1].

Рис. 2. Темпи зростання доходів від туризму та ВВП

Джерело: власна розробка автора на основі [9].

Отже, із таблиці 2 можемо побачити, що абсолютними лідерами по отриманих доходах від міжнародного туризму є США, Іспанія, Франція, Таїланд та Велика Британія, обсяг надходжень яких щороку динамічно зростає. Склад другої половини рейтингу протягом досліджуваного періоду постійно змінювався. Так, у 2017 році з рейтингу зник Китай та Гонконг, а Німеччина, Австралія та Італія збільшили свої надходження та підняли свої позиції у рейтингу. У 2018 році склад країн практично не змінився, порівняно з 2017 роком, лише повернувся до рейтингу Китай. Таким чином, можемо зробити вис-

Таблиця 1. Градація країн за кількістю прибуттів (млн) туристів за 2016—2018 рр.

2016 рік		2017 рік		2018 рік	
Країна	Кількість	Країна	Кількість	Країна	Кількість
Франція	82,7	Франція	86,9	Франція	89,4
США	76,4	Іспанія	81,8	Іспанія	82,8
Іспанія	75,3	США	76,9	США	79,6
Китай	59,3	Китай	60,7	Китай	62,9
Італія	52,4	Італія	58,3	Італія	62,1
Велика Брит.	35,8	Мексика	39,3	Туреччина	45,8
Німеччина	35,6	Велика Брит.	37,7	Мексика	41,4
Мексика	35,1	Туреччина	37,6	Німеччина	38,9
Таїланд	32,6	Німеччина	37,5	Таїланд	38,3
Туреччина	30,3	Таїланд	35,4	Велика Брит.	36,3
Усього:	515,5		552,1		577,5

Джерело: власна розробка автора на основі [8; 9].

Таблиця 2. Градація країн за обсягом доходів від туризму (млрд дол.) за 2016–2018 рр.

2016 рік		2017 рік		2018 рік	
Країна	Кількість	Країна	Кількість	Країна	Кількість
США	206,9	США	210,7	США	214,5
Іспанія	60,5	Іспанія	68,1	Іспанія	73,8
Франція	54,5	Франція	60,7	Франція	67,4
Таїланд	48,8	Таїланд	57,0	Таїланд	63,0
Велика Брит.	47,9	Велика Брит.	51,2	Велика Брит.	51,9
Китай	44,4	Італія	44,2	Італія	49,3
Італія	40,2	Австралія	41,7	Австралія	45,0
Німеччина	37,5	Німеччина	39,8	Німеччина	43,0
Австралія	37,0	Макао	35,6	Японія	41,1
Гонконг	32,8	Японія	34,1	Китай	40,4
Усього:	610,5		643,1		689,4

Джерело: власна розробка автора на основі [8; 9].

новки, що грошових потік у сфері туризму є надзвичайно великим, і він з року в рік стає все більшим.

Окрім вищенаведеного, актуальним показником для аналізу стану туристичного сектора в економіці певної країни є Індекс туристичної конкурентоспроможності (ТТСІ), який розробляється Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ) [7]. Цей індекс відображає фактори впливу на ринок туристичних послуг та дозволяє оцінити ефективність політики, яку проводять уряди країн з метою формування привабливого інвестиційного середовища для залучення інвестицій у туристичному секторі. Індекс туристичної конкурентоспроможності розраховується для 139 країн з урахуванням наступних підіндексів: нормативно-правова база, ділове середовище та інфраструктура, людські, культурні та природні ресурси, а також з використанням їх 14 складові частини, з метою оцінки якості, потенціалу та довгострокової стійкості туристичного сектора в межах кожної країни (рис. 3).

Високе значення Індексу туристичної конкурентоспроможності характеризує країну з позиції стабільності,

наявності необхідних природних ресурсів, відповідної інфраструктури та інших зручностей, що робить її привабливою для відвідувачів. Проаналізуємо значення даних показників для країн, які очолюють першу десятку рейтингу (табл. 3) [7].

Аналізуючи дані, наведені в таблиці, можемо побачити, що перші чотири позиції в рейтингу займають Іспанія, Франція, Німеччина і Японія, індекс туристичної конкурентоспроможності яких протягом досліджуваного періоду зростає. Водночас Велика Британія та Сполучені Штати Америки помінялися місцями в рейтингу, і США виборола п'яту позицію рейтингу в 2018 році. Австралія, Італія, Канада та Швейцарія також не змінили свого положення в рейтингу, поруч із поступовим зростанням розрахованого для них ТТСІ.

За даними аналізу світового ринку туризму в 2014–2018 рр., та прогнозу на 2019–2023 рр., можна стверджувати, що численність міжнародних туристичних подорожей в світі щорічно збільшувалась в середньому на 5,6%, і досягнула 1,66 млрд подорожей на кінець 2018 року. Ринок міжнародного туризму збільшувався в натуральному виразі завдяки зростанню світової економіки, покращенню повітряного сполучення між країнами, спрощенню візового режиму, розвитку нових бізнес-моделей в галузі, тощо [1].

За прогнозами BusinessStat натуральний об'єм світового туристичного ринку в 2019–2023 рр. знизить темпи свого розвитку до 3,6%. Чисельність подорожей у 2023 році складе 1,98 млрд, що на 19,3% вище рівня 2018 року. Сповільнення темпів зростання, буде обумовлене геополітичної та торговою напруженістю між країнами, невизначеністю відносно результатів "брексита", в результаті чого частина інвесторів та споживачів даної галузі займуть позиції "чекати та спостерігати" [1].

Рис. 3. Складові індексу туристичної конкурентоспроможності

Джерело: власна розробка автора на основі [7].

Європа виступає основним міжнародним центром пізнавального туризму. Водночас відзначається щорічне зменшення частки Європи в міжнародному туризмі, пов'язане із старінням туристичного продукту деяких країн. Більш високими темпами розвивається молода індустрія туризму країн Азійсько-Тихоокеанського регіону. Він приваблює туристів унікальною природою, приємним кліматом, а також багато чисельними пам'ятками архітектури і об'єктами культурного призначення.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Підсумовуючи вищенаведене, можемо сформулювати висновки, що міжнародний туризм має надзвичайно великий вплив на розвиток міжнародної економіки. Ступінь цього впливу варіюється по-різному, залежно від специфіки кожної країни, проте значення сфери туризму не відкидає ніхто. Адже розвиток даної галузі забезпечує країну додатковими робочими місцями, розширює сферу будівництва, транспортну систему, збільшую приток грошових коштів у вигляді витрат у харчовому та розважальному секторі. Окрім того, за допомогою міжнародного туризму країна отримує змогу сформулювати позитивний імідж на світовому ринку, і як наслідок стати привабливою для залучення додаткових джерел коштів, наприклад у вигляді інвестицій. Таким чином, розвиток туристичної галузі має стати пріоритетним для всіх держав, які зацікавлені у своєму розвитку.

Література:

1. Аналіз мирового рынка туризма в 2014—2018 гг., прогноз на 2019—2023 гг. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://marketing.rbc.ru/research/38942/>
2. Божидарник Т. Міжнародний туризм / Т. Божидарник: підручник. — К.: Центр навчальної літератури, 2019. — 312 с.
3. Andreas Freytag and Christoph Vietze. International tourism, development and biodiversity: first evidence / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pubchoicesoc.org/papers_2006/vietze.pdf
4. Batir Mirbabayev. The role of tourism in international development [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.grips.ac.jp/alumni/Role%20of%20Tourism.pdf>
5. Gavin Eccles Marketing, sustainable development and international tourism / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ataland.com/Files/Articles/h.pdf>
6. Simon Milne, Irena Ateljevic. Tourism, economic development and the global-local nexus: theory embracing complexity [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://150.214.182.12:8080/turismo/turisonet1/economia%20del%20turismo/economia%20del%20turismo/TOURISM%20ECONOMIC%20DEVELOPMENT%20AND%20GLOBAL%20LOCAL%20NEXUS.PDF>
7. The Travel and Tourism Competitiveness report 2019 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf

Таблиця 3. Рейтинг країн за індексом конкурентоспроможності (ТТСІ) у 2017—2018 рр.

2017 рік		2018 рік		Зміна у ранзі	% зростання
Країна		Країна	Загальний показник ТТСІ		
Іспанія	5,43	Іспанія	5,40	—	0,03
Франція	5,32	Франція	5,40	—	1,5
Німеччина	5,28	Німеччина	5,40	—	2,0
Японія	5,26	Японія	5,40	—	2,1
Велика Британія	5,2	США	5,30	+1	2,6
США	5,12	Велика Британія	5,20	-1	-0,2
Австралія	5,10	Австралія	5,10	—	0,8
Італія	4,99	Італія	5,10	—	1,9
Канада	4,97	Канада	5,10	—	1,6
Швейцарія	4,94	Швейцарія	5,00	—	1,5

Джерело: власна розробка автора на основі [7].

8. UNWTO Tourism Highlights, 2018 Edition [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2018.pdf

9. UNWTO Tourism Highlights, 2019 Edition [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>

References:

1. BusinesStat (2019), "Analysis of the global tourism market in 2014—2018, forecast for 2019—2023", available at: <https://marketing.rbc.ru/research/38942/> (Accessed 21 January 2020).
2. Bozhydarnyk, T. (2019) Mizhnarodnyy turizm [International tourism], Tsentr navchalnoi literatury, Kyiv, Ukraine.
3. Freytag, A. and Vietze, C. (2006), "International tourism, development and biodiversity: first evidence", available at: http://pubchoicesoc.org/papers_2006/vietze.pdf (Accessed 21 January 2020).
4. Mirbabayev, B. (2013), "The role of tourism in international development", available at: <http://www.grips.ac.jp/alumni/Role%20of%20Tourism.pdf> (Accessed 21 January 2020).
5. Eccles, G. (1995), "Marketing, sustainable development and international tourism", available at: <http://www.ataland.com/Files/Articles/h.pdf> (Accessed 21 January 2020).
6. Milne, S. and Ateljevic, I. (2010), "Tourism, economic development and the global-local nexus: theory embracing complexity", available at: <http://150.214.182.12:8080/turismo/turisonet1/economia%20del%20turismo/economia%20del%20turismo/TOURISM%20ECONOMIC%20DEVELOPMENT%20AND%20GLOBAL%20LOCAL%20NEXUS.PDF> (Accessed 21 January 2020).
7. World Economic Forum (2019), "The Travel and Tourism Competitiveness report", available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf (Accessed 22 January 2020).
8. UNWTO (2018), "UNWTO Tourism Highlights, 2018 Edition", available at: http://tourlib.net/wto/WTO_highlights_2018.pdf (Accessed 22 January 2020).
9. UNWTO (2019), "UNWTO Tourism Highlights, 2019 Edition", available at: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152> (Accessed 22 January 2020).

Стаття надійшла до редакції 31.01.2020 р.